

SOLVEJ BALLE

OM UTRÄKNING AV OMFÅNG

3

*Översättning
Ninni Holmqvist*

WAHLSTRÖM & WIDSTRAND

*Denna översättning har fått stöd från
Nordiska ministerrådet.*

**Nordiska
ministerrådet**

Wahlström & Widstrand
www.wwd.se

ISBN: 978-91-46-24134-8

Copyright © Solvej Balle, 2021

Originalalets titel: *Om udregning af rumfang 3*

Översättning: Ninni Holmqvist

Published by agreement with Copenhagen Literary Agency ApS,
Copenhagen

Omslag: Sara R. Acedo

Tryck: ScandBook, EU 2024

1144

Jag har träffat en människa som minns. I går. Det vill säga, jag träffade honom i går. Men han minns också i går. Han minns att vi träffades i går. Vi träffades faktiskt redan i förrgår, men vi talade inte med varandra förrän i går. Han fick ett namn i går. Han heter Henry Dale, och jag behöver inte berätta för honom att tiden har kört fast. Det är något han vet.

Det är mycket annat han vet. Han vet att det är höst men att vi inte är på väg mot vinter. Att det inte blir vår och sommar. Att trädens gyllene färger har kommit för att stanna. Han vet vad orden betyder: att *i går* inte betyder den sjuttonde november, att *i morgon* betyder den artonde, och att den nittonde är en dag som vi kanske aldrig får se. Han vet det när han vaknar på morgonen och när han går och lägger sig på kvällen.

Nu vet han också att han inte är ensam, för i morse träffades vi på Café Möller. Det gjorde vi därför att vi hade bestämt att vi skulle träffas och därför att vi kom ihåg att det var det vi hade bestämt. Två människor som kom ihåg. Inte en som kom ihåg och en som glömde. Det är konstigt att tänka på: att det kom in en människa genom dörren med minnet intakt.

Det var det han gjorde: steg in genom dörren till caféet. Han kom strax före klockan nio, men jag satt redan vid

bordet. Jag hade kommit ungefär halv nio, jag beställde kaffe vid disken och väntade på att fönsterbordet skulle bli ledigt. Det blev det klockan 8.39, och jag hade inte suttit vid bordet särskilt länge förrän Henry D. kom upp för trappan. Han öppnade dörren, fick syn på mig vid bordet, och med ett ansiktsuttryck som visade att han hade känt igen mig gick han fram mot mig, tvekade just i den sekund det tog för mig att resa mig från stolen, och sedan stod vi där framför varandra utan att komma på ett lämpligt sätt att hälsa.

Henry D. tog ett steg i min riktning och sträckte fram ena handen mot mig, men då jag samtidigt tog ett steg framåt drog han handen lite bakåt igen. Jag vred mig en aning och det slutade med att vi gav varandra en något sned kram, jag med en halv luftkyss på ena sidan, han med ett par små klappar på min ena axel, en märkelig blandning av hälsningsrutiner, brottstycken av gamla vanor som vi har släpat med oss från det förflutna och det hela slutade som en underlig dans: tafatt och en smula ostadigt.

Vi började skratta båda två, säkert på grund av vårt vacklande och de besynnerliga gesterna, men också för att det hela kändes ovant. Tydligen hade vi båda förlorat förmågan att hälsa på en annan människa, eller rättare sagt att hälsa på en människa vi kände igen och som återgäldade igenkännandet.

Inte för att det är något speciellt med det. Vi var bara två personer som hade träffats dagen innan och flyttat över den andra från kategorin *en annan människa* till *en bestämd annan människa* och som nu träffades igen. Det borde vara enkelt men vi hade tydligen blivit så vana vid att umgås med människor som trodde att de inte hade sett oss förut att vi inte längre kom ihåg hur man hälsar på en människa som man känner.

Men det var det vi gjorde: kände varandra. För vi träffades i går och vi kom ihåg det i dag, och även om jag har sett caféets alla gäster och personal och alla de förbipasserande på gatan utanför fönstret betydligt fler gånger än jag har sett Henry D. skulle ingen av dem säga att vi kände varandra. Faktum är att de skulle säga att de aldrig hade sett mig förut. Igenkänningen är helt och hållet min, naturligt nog, men nu stod vi plötsligt där, Henry D. och jag, och om någon hade frågat om vi kände varandra kunde vi ha svarat att ja, det gjorde vi faktiskt. Vi hade pratat med varandra, vi visste vad den andra hette, vi kom ihåg att vi hade träffats och nu återupptog vi ett samtal som vi påbörjade i går på universitetet och som kunde tas upp igen när vi satt vid fönsterbordet på Café Möller, där vi båda hade dykt upp och där vi hälsade på varandra i en tafatt dans som fick oss att skratta.

Han måste ha känt samma förundran som jag för det kom en lätthet över hela situationen, en uppsluppenhet som nog inte berodde på att vi båda hade legat sömnlösa

större delen av natten. Vi skrattade våra korta och befriande skratt och plötsligt var det inget konstigt med situationen. Vi skulle bara fortsätta ett samtal som redan var påbörjat.

Tanken på vårt möte får mig att le igen och det går upp för mig hur länge jag har levt utan denna dubbla igenkänning, när något hajar till i medvetandet, en svag skälvnings i hjärnan samtidigt som man känner igen en människa som känner igen en tillbaka. En känsla som hade varit borta så länge att den kom som en överraskning, som en ny och märkvärdig känsla som förde oss in i en underlig dans.

Jag är tillbaka i lägenheten på Wiesenweg, ensam, för vi har gått var och en till sitt, men jag är fortfarande förundrad över att man kan ha en gemensam historia mitt i den artonde november, en ganska kort historia men ändå en historia med möten och avsked och återseenden och överenskommelser om att ses igen.

När vårt lätta och lite nervösa skratt hade klingat av sa Henry D. att han hade varit orolig. Han hade varit rädd för att mitt minne av vårt möte skulle ha raderats ut under natten. Jag sa att jag under morgonen, efter en sömnlös natt, hade blivit nästan säker på att alltsammans var ett fantasifoster, att vårt möte inte hade ägt rum, att det överhuvudtaget inte hade hänt. Men det hade det, det hade hänt och han beställde en kopp kaffe och vi åt

frukost, och jag förstår fortfarande inte riktigt hur det är möjligt men plötsligt satt vi där och pratade om vårt första möte, i går, på universitetet, han med sin version, jag med min, han på väg nerför en trappa i en hörsal, jag på väg ut från en bänkrad, han med en undrande blick på kvinnan som var på väg mot honom, jag med en gest som visade att jag försökte få kontakt med honom, och vi stod där med varsin blick, två olika vinklar men ingredienserna var desamma, rummet och bänkraderna och trappan som ledde mot utgången. Vi kom ihåg alltsammans och vi kunde komma ihåg tillsammans, för vi var två som hade lagrat vårt möte i minnet.

När vi hade ätit frukost gick vi till min lägenhet, och jag visade in honom, inte i min romerska röra, till sopphälsan vid dörren, halvtömnda koppar, salladsbehållare, golv fulla av lösa papper och böcker, utan i mitt välordnade kök, i mitt vardagsrum med bokhyllor och mappar och papper ordnade i högar. Det var alla mina undersökningar. Böcker om greker och makedonier, om mykener och perser, några ark med anteckningar om hittiter och sumerer och en hög med egyptier. Romarna fanns där naturligtvis. Och böcker om frankerna och mappar med spartaner och etrusker. Det fanns anteckningar om de nordliga folkslagen, listor med namn på olika germanska stammar, och intill datorn på bordet låg både Janita Wengs *Rome and Rye* och hennes senaste bok *Noxious Pustule – the case against claviceps purpurea* tillsammans med ett översiktsverk över marinarkeologiska vrakfynd, allt i en ordning som

varken var kronologisk eller alfabetisk eller geografisk eller organiserad efter något annat välkänt system, men ändå i ett slags ordning. Man kunde gå omkring utan att trampa på högarna, det fanns inga eventuella rester efter dagar och nätter i döda romares och försvunna kulturers spår, det var lätt att orientera sig genom utrymmena, man behövde inte gräva sig fram eller röja en skog eller slå sig fram med en machete. Det var helt enkelt en lägenhet, en nyfiken människas relativt välordnade lägenhet, som vi lämnade efter en kort rundvisning, en blick på mispelträdet på gården, ett glas vatten vid diskbänken, och när vi gick lämnade vi våra väskor på golvet i köket. Det var inget vi pratade om. Vi lät dem bara stå när vi lämnade lägenheten och gick en lång promenad vid floden.

Då hade vi för längesedan börjat nysta upp historien, rader av artonde novembrar, som vi drog fram ur minnet ända tillbaka till de allra första dagarna och längre än så, till våra liv före den artonde, och sedan tillbaka igen till fler novemberdagar. Vi satte oss på stenmuren vid floden medan fartygen gled förbi oss och vi hoppade omkring i våra rader av dagar innan vi ännu en gång, eller faktiskt flera gånger, kom fram till detaljerna i vårt plötsliga möte, till oron, överraskningen och den oförklarliga slumpen som hade fört oss samman, och när vi hade suttit vid floden länge nog gick vi vidare upp mot staden innan vi återvände till lägenheten, där Henry tog upp sin väska från golvet och vi gick var och en till sitt – han till sitt hotell, jag till min säng, där jag skulle ha lagt mig för att

sova om jag hade kunnat men jag känner mig inte längre trött, snarare pigg och full av förundran, för även om jag ibland har funderat på om det vore möjligt att dra med mig en annan människa in i den artonde november, har jag inte varit i stånd att föreställa mig att jag skulle kunna möta en människa som redan gick omkring i min loop.

Det var romarna som ledde mig till Henry D. Eller rättare sagt: jag leddes inte till Henry D. Han dök bara upp. Jag hade kanske kunnat träffa honom tidigare, för nu är jag ganska säker på att jag såg honom i matsalen på Heinrich-Heine-Universität under ett av mina första besök. Kanske, om jag hade varit uppmärksam, om jag hade letat efter skillnader, hade jag kunnat möta honom tidigare. Men jag letade inte efter skillnader, jag letade efter romare. Och när jag inte letade efter romare letade jag efter greker och etrusker, sumerer och mykener, germaner och franker. Sådana saker. Jag letade inte efter en man med en väska.

Henry D. letade inte heller efter någon. Han hade gått in i en hörsal och satt sig ner. I förrgård. Det vill säga, lite letar man väl alltid, sa han. Han hade varit på universitetet och vid ingången till hörsalen hade han sett ett anslag om en föreläsning. Han hade gått in och satt sig i en av de översta raderna.

När jag gick uppför trappan i hörsalen och satte mig i den bänkrad där Henry D. hade satt sig hade jag redan varit

med på föreläsningen en gång förut. Första gången var under ett av mina allra tidigaste besök på universitetet. Jag hade promenerat omkring lite planlöst i korridorerna och sökt mig till matsalen. Där hade jag fått syn på ett anslag, en påminnelse om en föreläsning den artonde november: *Heute*, stod det med stora röda bokstäver ovanför anslaget, och sedan stod det något om handel och försörjningsstabilitet i romarriket. Föreläsningen var uppenbarligen en del av en längre föreläsningsserie som sträckte sig över hösten, ett tvärvetenskapligt samarbete av något slag som handlade om komplexa samhällen från antiken fram till i dag.

Det dröjde inte länge innan föreläsningen skulle börja, och efter att ha suttit en stund i matsalen gick jag en smula tvekande mot hörsalen, som jag hittade utan större problem. Jag minns att jag kände mig ganska oförberedd och jag var nära att vända om när jag med en nick till de få åhörare som redan hade kommit banade mig väg in på tredje raden. Strax innan föreläsningen satte igång anlände en stor grupp studenter. De första raderna fylldes plötsligt av människor som kände varandra och pratade kors och tvärs så att jag kände mig i vägen, som om jag hade trängt mig på.

Föreläsningen handlade framför allt om hela den logistiska apparat som behövde finnas på plats för att säkra de konstanta strömmarna av varor och resurser som höll igång det romerska samhället. I synnerhet handlade den

om svårigheterna att importera, transportera och förvara de enorma mängder spannmål man behövde. Under föreläsningen, som hölls på tyska, stod det klart för mig att mitt språk inte räckte så långt som jag hade hoppats, för även om jag till vardags var någorlunda hemma i tyska språket fanns det många detaljer och fackuttryck som jag saknade. Men mitt intresse hade väckts och när jag lämnade hörsalen var det med visshet om att jag skulle komma tillbaka senare.

Det gjorde jag alltså i förrgår, i sista sekunden innan föreläsningen började. Den här gången kände jag mig mer på säker mark. Sedan förra gången hade jag inte bara lärt känna romarna bättre, jag hade också börjat röra mig hemtamt bland studenterna, och flera gånger hade jag smugit mig in till undervisningen i olika ämnen. Både min tyska och min värld hade växt, och jag hade börjat röra mig med en försiktig iver som öppnade den ena dörren efter den andra, till lokaler och hörsalar där jag ofta satte mig i bakgrunden, till undervisning som av en eller annan anledning drog till sig min uppmärksamhet, och så naturligtvis till romarnas värld, dörrar som ledde in eller ut.

Jag kände mig väl förberedd. Jag hade hittat videoinspelningar från de första i raden av föreläsningar och hade fått ordning på några av de fackuttryck som surrade i luften. På biblioteket hade jag hämtat böcker om romarrikets resurser och bristen på desamma: om vattenförbrukning,

gruvdrift och livsmedelsimport. Jag hade läst artiklar om både spannmålshandeln och operationerna kring de gigantiska spannmåslagren, och jag hade äntligen läst ut Janita Wengs *Rome and Rye*, där hon framförde påståendet att det var bristen på vete i norr som hade satt stopp för romarnas expansion. Kväll efter kväll hade jag suttit i min fåtölj och läst hennes långa och omständliga redogörelser. Jag läste om spannmålsransonerna och leveransernas avgörande betydelse, om oron som uppstod så fort leveranserna började avta, om vetebrödet som identitetsmarkör, som Weng uttryckte det. Hon menade att romarnas hela självbild hörde ihop med spannmålsförsörjningen, för vetet sågs redan tidigt som skillnaden mellan människor och djur, mellan romare och barbarer. Berättelsen om vete hade blivit berättelsen om ett släktes överlägsenhet, menade hon. Hos Plautus gjorde man narr av de primitiva folkslagen, som bjöd sina gäster på ogräs som om de var oxar. Weng citerade Plinius och Galenos. Hon beskrev romarnas motvilja mot det svarta brödet som åts i de svala trakterna i Thrakien och Makedonien, och som inte kunde räknas som människoföda. Hon redogjorde för hur dålig rågen var, för en sak kunde alla romare uppenbarligen enas om, femhundra års enighet: utan vete skulle romarna sjunka tillbaka till primitiva stadier, till barbariska bottenlägen. Endast veteätare var civiliserade människor. Den kejsare eller *praefectus annonae* som inte kunde skaffa vete till sitt folk kunde knappt kallas för romare, och det var en självklarhet att spannmålssorter som råg bara var till för barbarer och djur.

Egentligen hade jag kommit att bli mer intresserad av barbarerna än av romarna. Av alla dem som hade levererat byggstenar till romarnas värld, av försvunna folkslag som romarna knappt kände till, och så alla dem som kom efter och som snart vandrade in i de romerska områdena, en mängd stammar och grupper och folk med namn jag aldrig hade hört. Mina exkursioner i romarnas värld hade lett mig in i flera riktningar på samma gång, in i ett flätverk av länder och riken och kulturer. Det var inte längre mitt eget stillastående eller romarrikets gränser som intresserade mig, i alla fall inte lika mycket som förut. Det var snarare tanken på de många olika riken som hade existerat, hela tiden under utbyte med varandra, ibland i krig och konflikt, andra gånger i långsam förändring.

Kanske var det därför jag ännu en gång återvände till universitetet i förrgår. Därför att det fanns mer jag ville veta. Om hela det finmaskade nätverk som sträckte sig åt alla håll. Kontrasten, kanske, mellan romarnas alla behållare och detta ständiga utbyte med omgivningarna. I vilket fall som helst tog jag ännu en gång spårvagnen ut till universitetet, jag var ganska sent ute och skyndade över den öppna platsen där människor hade satt sig här och där på de låga murarna, tog en genväg längs en av byggnaderna och gick in genom en sidodörr nära hörsalen där föreläsningen skulle äga rum. Skaran av yngre studenter hade redan strömmat in och satt nu oroligt och pratade i de första raderna, och jag skyndade mig uppför trappan och satte mig längre upp i hörsalen, där det var lite mer

luft. Längre in i raden satt tre eller fyra andra åhörare. Henry Dale – eller den person som skulle visa sig vara Henry Dale – var en av dem.

Först hade jag inte lagt märke till honom. Jag satte mig ett par säten in i raden och noterade honom inte förrän han lämnade hörsalen i pausen, strax innan det blev tid att ställa frågor. Han måste ha suttit ungefär mitt i raden och nu ställde han sig upp, hängde sin väska över axeln och gjorde sig redo att lämna sin plats. Jag såg att en annan åhörare ett par stolar bort hade rest sig för honom, så jag reste mig ur mitt säte, som fälldes upp bakom mig innan jag backade ett steg så att han kunde komma förbi.

Han verkade otålig men samtidigt underligt urskuldande, och jag fann honom plötsligt iögonenfallande när han gick nerför trappan med håret uppsatt i hästsvans och med sin stora väska, sin jacka över armen och sitt lite tafatta sätt. Han var något äldre än studenterna jag hade suttit bland längre ner i hörsalen, och jag tänkte att han nog var lärare eller kanske en äldre student. Något fick mig att uppfatta honom som i otakt med resten av lokalen, inte mycket men tillräckligt för att han skulle dra min uppmärksamhet till sig när han snabbt gick nerför trappan mot utgången.

Jag hade en känsla av att jag hade sett honom förut, men det är inget ovanligt med det. Jag ser människor om och om igen och jag har ofta kommit på mig själv med att häl-

sa på folk som om vi kände varandra trots att jag vet att det bara är jag som känner dem. I regel ser jag dem förstås vid samma tid eller på samma plats, men det händer att människor dyker upp i ett helt annat sammanhang: en expedit som sitter i kassan i en mataffär på förmiddagen kommer gående på gatan klockan tre, en gäst som jag har sett på en restaurang står plötsligt framför mig i en affär, och nu fick jag en känsla av att ha sett mannen som passerade mig förut. Jag kom ihåg väskan och tänkte att det var i matsalen jag hade sett honom, men något var annorlunda. Kanske hade han varit annorlunda klädd, kanske hade han haft en annan frisyr, jag var inte säker. Jag lade märke till färgen på hans skjorta, en aning dimgrön. Jag tyckte om den, men den var ovanlig. Det var hur som helst något slående över den.

Till en början var det inte något som förvånade mig. Han var bara en man i grön skjorta och med en väska över axeln. Det var möjligt att jag hade sett honom förut, men jag tänker inte så mycket vare sig på de män jag ser på min väg eller på hur de är klädda, inte nu längre, inte här i mina höstdagar, såvida det inte handlar om fotbollsfans eller cykeltjuvar förstås.

När mannen i den gröna skjortan hade gått förbi mig och var på väg nerför trappan mot utgången höll den första frågan redan på att besvaras. Jag hade själv förberett en fråga, något rörande Janita Wengs teorier och frågan om andra sädesslag, till exempel råg, som kunde haft betydel-

se för livsmedelsförsörjningen, men nu hade jag plötsligt tappat koncentrationen och ställde inte någon fråga.

Jag vet inte om det var därför eller för att jag trots allt hade känt att det var något som inte stämde som jag i går ännu en gång tog spårvagnen ut till universitetet, gick in för att lyssna på samma föreläsning och satte mig på samma plats i hörsalen. När jag kom dit såg jag att det saknades en åhörare längre in i raden, och jag såg inte till mannen i den gröna skjortan trots att jag flera gånger diskret vände mig om och tittade efter honom samtidigt som jag försökte koncentrera mig på den romerska spannmålshandeln: tekniker för lossning och lastning av spannmålet, överväganden gällande spannmålets hållbarhet, svårigheterna med förvaringen, uppmätning av spannmålsmängder, hantering av betalningsmedel, själva transporten av spannmål över land eller vatten och jämförelse med transporten av andra produkter och råvaror och material, salt och tenn och cement, oljor och fisksåser, romarrikets alla nödvändigheter.

Men åhöraren som saknades dök inte upp. Eller rättare sagt: han kom i pausen efter att själva föreläsningen var slut och satte sig två rader högre upp i hörsalen. Jag såg honom gå uppför trappan till de översta raderna och strax därefter tillkännagavs det att det nu fanns möjlighet att ställa frågor. Den här gången bar den nyanlända åhöraren en blå skjorta, men jag tvivlade inte på att det var han. Han hade fortfarande jackan över armen och väskan över

axeln, och han hann sätta sig innan den första frågan hade ställts.

Ännu en gång hade jag varit beredd med min fråga. Den här gången hade jag skrivit ner den. Jag ville fråga om det stämde att romarna – trots svårigheterna med att skaffa spannmål både till invånarna i Rom och till legionerna ute i rikets provinser – inte vid något tillfälle hade ätit eller importerat råg, och om det faktum att vetet gav ett ringa utbyte norr om den germanska gränsen kunde vara en medverkande faktor, eller kanske rentav en avgörande orsak, till att den romerska expansionen norrut upphörde.

Jag hade naturligtvis redan förstått att något var helt fel. Inte bara det att jag kanske var den enda i lokalen som intresserade mig för romarnas förhållande till råg, utan också – eller först och främst – det att mannen som hade kommit gående uppför trappan hade på sig en skjorta i fel färg. För den artonde november byter inte skjorta. Den artonde november upprepar sig, och den artonde novembers passagerare bär inte två olika skjortor vid samma tidpunkt på dagen. I den artonde november har människor mönster, och så länge man inte drar bort dem från deras fastlagda färdvägar håller de sig till de platser de har. De går inte nerför trappan den ena dagen för att nästa gå uppför trappan.